

Marzena Sylwia Kruk

Sytuacja eurosierot w opiniach opiekunów zewnętrznych

Edukacja Humanistyczna nr 1 (36), 113-132

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marzena Sylwia Kruk
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie

SYTUACJA EUROSIEROT W OPINIACH OPIEKUNÓW ZEWNĘTRZNYCH

Wprowadzenie

Współczesne procesy migracyjne oraz wzrost liczby migrujących osób są charakterystycznymi cechami dzisiejszego społeczeństwa. W związku z tym zmienia się też sposób funkcjonowania rodzin. Ta nowa rzeczywistość wymaga od nich wypracowania innych form realizacji funkcji opiekuńczych na odległość. Szczególnie dotyczy to dbałości o pozostawione w kraju dzieci, określane w literaturze mianem eurosierot. Realizację funkcji rodzicielskich przejmują opiekunowie bliżsi niż dziadkowie, starsze rodzeństwo czy dalsza rodzina. Z uwagi na swoje zadanie i charakter pracy, dalszymi opiekunami dla eurosierot są także pracownicy socjalni i nauczyciele.

Te grupy zawodowe są w sposób szczególny wrażliwe na dobro dzieci i gotowe do pomocy w sytuacji, gdy ich rodzice przebywają za granicą. Ponieważ dzieci w różny sposób reagują na wyjazd rodziców, rolą opiekunów, zwłaszcza nauczycieli, jest wsłuchanie się w potrzeby uczniów ze specjalną sytuacją rodzinną. Każdy jest inny i w inny sposób przekazuje potrzebę pomocy czy chęć podzielenia się swoją sytuacją. „To zależy od dziecka. Jedno o wszystkim mówi nauczycielom, co się w domu dzieje, że tak powiem, a drugie nic nie powie, milczy. Wtedy rolą nauczyciela jest dostrzec problem dziecka” (N-7). Zdaniem nauczycieli w większości przypadków uczniowie nie zgłaszają swoich problemów wychowawcy. Jeśli dziecko jest otwarte i ma dobry kontakt z wychowawcą, to o takich problemach mówi nauczycielowi, ale, jak brzmi jedna z wypowiedzi: „Niestety rzadko się zdarza, żeby były na tyle otwarte. Ale taka jest rola wychowawcy, żeby ten problem z dzieckiem dostrzec i pomóc go rozwiązać” (N-3).

1. Spór o definicję eurosieroctwa

„Mianem eurosieroctwa psychologowie określają zjawisko pozostawiania w kraju dzieci przez rodziców wyjeżdżających za granicę [...] dzieci pozbawione stałego kontaktu nawet z jednym z rodziców czują się jak sieroty”¹.

„Eurosieroty to w szczególności nieletni w okresie dojrzewania, którzy przede wszystkim potrzebują przywiązania emocjonalnego z rodzicami, uczucia bliskości i poczucia bezpieczeństwa, miłości. Kiedy opiekunowie wyjeżdżają za granicę, zostawiając dziecko (nawet pod najlepszą opieką), zaczyna mu brakować bliskości rodzicielskiej i czuje się osamotniony. Uczucie to prowadzi do stosowania różnych mechanizmów obronnych, które wyniszczają dziecko psychicznie i fizycznie [...]”².

Zdaniem S. Kozaka eurosieroctwo to fakt nieposiadania przez niepełnoletnie dziecko obojga rodziców lub jednego z nich, ponieważ opuścili/opuścił oni/on kraj w poszukiwaniu pracy. To zjawisko zalicza się do sieroctwa społecznego. Takie pojęcie jest silnie stygmatyzujące. Definicje te budzą pewne kontrowersje, ponieważ brakuje jasnych kryteriów diagnozy zjawiska, co pozwala na używanie tych terminów zbyt szeroko, bez precyzowania czynników, które znacząco różnicują sytuację dzieci³. Z kolei B. Walczak stwierdza, że nazywanie każdego dziecka migranta „sierotą” wydaje się nadużyciem, świadczącym o nieznamomości ogólnie przyjmowanych definicji sieroctwa oraz krzywdzącym rodziców-emigrantów⁴.

Szczególnie w prasie polskiej spotykamy liczne artykuły opisujące problem eurosieroctwa i złą sytuację dzieci migrantów⁵. Wylania się z nich obraz matki czy ojca, którzy opuścili rodzinę i zostawiają swoje dziecko bez opieki. Krytycznie przedstawiany jest wizerunek matki-migrantki. S. Urbańska uważa, że takie definiowanie pojęcia „eurosieroctwa” wydobywa z zaistniałej rzeczywistości negatywne elementy i pomija wiele prawd o rodzicach migrujących. „Szczególnie piętnowane są matki. Mimo że ocenia się oboje rodziców, obojga płci, to jednak figura nieobecnej matki, częściej niż figura nieobecnego ojca, jest używana do zilustrowania tez o dramacie »eurosieroctwa« [...]. Wyeksponowanie postaci matki spełnia zapewne funkcję udratyzowania zjawiska, bo pozostawione dziecko przez matkę jest zachowaniem silnie stygmatyzowanym. Pojawia się tutaj stereotypowa figura wyrodnej matki, alkoholiczki lub kobiety niemoralnej, rozwiązłej”⁶.

W odpowiedzi na dyskusje Ministerstwo Edukacji Narodowej podało następującą definicję: „Przez pojęcie tzw. eurosieroctwa należy rozumieć sytuację, w której emigracja

¹ *Informacje dla rodziców podejmujących pracę poza granicami kraju*, „Biuletyn Informacyjny Rzecznika Praw Dziecka” 2008, nr 1–2, s. 2.

² S. Kozak, *Patologie eurosieroctwa w Polsce. Skutki migracji zarobkowej dla dzieci i ich rodzin*, Warszawa 2010.

³ J. Brągiel, „Eurosieroctwo” jako rezultat przemiany więzi rodzinnych, „Family Forum” 2013, nr 3, s. 162.

⁴ B. Walczak, *Migracje rodzicielskie – skala zjawiska oraz jego wychowawcze i edukacyjne implikacje*, „Zeszyty Metodyczne” 2008, nr 8, s. 7–19.

⁵ Zob. K. Kopacz, R. Czeladko, *Pokolenie eurosierot*, „Rzeczpospolita” 2012, nr 2, s. 1.

⁶ S. Urbańska, *Cała Polska liczy »eurosieroty«*. Panika moralna i płęć w wykluczeniu oraz stygmatyzacji rodzin migrantów, „Kultura i Społeczeństwo” 2010, nr 3, s. 77.

zarobkowa rodziców/rodzica powoduje burzenie takich funkcji rodziny, jak zapewnienie ciągłości procesu socjalizacji, wsparcia emocjonalnego dziecka i transmisji kulturowej. Należy w tym miejscu podkreślić, że nie każde dziecko, którego rodzice wyjechali do pracy za granicę, jest narażone na tego rodzaju skutki⁷. Wśród negatywnych dla rodzin konsekwencji migracji znajdują się:

- ograniczenie uczestnictwa rodziców w codziennym życiu dzieci, a także rozluźnienie więzi rodzinnych;
- utrudnienie możliwości reagowania w sytuacji wystąpienia problemów wychowawczych;
- brak opieki podczas wyjazdu rodziców;
- nadmierne obciążenie obowiązkami jednego z rodziców;
- poczucie wyobcowania, które w konsekwencji może doprowadzić do wycofania się z kontaktów społecznych;
- pogorszenie sytuacji materialnej rodziny na skutek niepowodzenia migracji lub porzucenia rodziny;
- formalny lub nieformalny rozpad rodziny⁸.

Jednak to dzieci ponoszą największe konsekwencje migracji i rozłąki rodziny. „Brak pełnej opieki rodziców na ogół skutkuje obniżeniem poziomu kontroli rodzicielskiej, rozluźnianiem dyscypliny. Dziadkowie często pozwalają wnukom na wiele więcej niż rodzice, trudno im stawiać wyraźne wymagania i w efekcie dziecko ma poczucie, że jest centralną osobą w rodzinie. Wychowanie przez starsze rodzeństwo też jest problematyczne, bo dorastający brat czy siostra nie jest wystarczającym autorytetem dla dziecka, a zadania wychowawcze przerastają ich możliwości. Dodatkowo proces wychowawczy komplikuje się, gdy przyjeżdżający co jakiś czas rodzice mają poczucie winy wobec dziecka, kompensując mu swoją nieobecność, pozwalając na wszystko⁹”. Zdaniem pedagoga W. Danilewicz sytuacja, w jakiej znalazły się dzieci z rodzin migracyjnych, jest złożona i zależy od wielu czynników. Należą do nich między innymi: nieobecność matki, ojca lub obojga rodziców; wiek dziecka; miejsce, a także czas pobytu za granicą; stosunek emocjonalny dzieci do rodziców przebywających za granicą; pożycie małżeńskie rodziców przed wyjazdem; sytuacja materialna rodziny¹⁰.

⁷ A. Tynelski, *Sytuacja dziecka w rodzinie migrującej w Polsce*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2010.

⁸ E. Kozdrowicz, *Psychopedagogiczne skutki rozłąki migracyjnej*, [w:] *Szkoła wobec mobilności zawodowej rodziców i opiekunów*, red. E. Kozdrowicz, B. Walczak, Warszawa 2008, s. 23.

⁹ S. Kozak, *Patologie euro sieroctwa...*, op. cit., s. 115.

¹⁰ M. Jawna, A. Kaczmarek, *Emigracja zarobkowa rodziców a problem eurosieroctwa*, „Ogrody Nauki i Sztuki” 2013, nr 3, s. 90. Zob. W. Danilewicz, *Sytuacja życiowa dzieci w rodzinach migracyjnych*, Białystok – Warszawa 2006.

2. Rozmiary eurosieroctwa w Polsce po 2004 roku

W związku z masowymi po 2004 roku wyjazdami zagranicznymi skala zjawiska eurosieroctwa, w porównaniu z latami przed wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej, zaczęła rosnąć. Ta sytuacja zaniepokoiła polityków i pracowników służb socjalnych. Fundacja „Prawo Europejskie” przedstawiła Rzecznikowi Praw Dziecka raport na temat eurosieroctwa w dwóch województwach – opolskim¹¹ i łódzkim. Dane Ministerstwa Edukacji Narodowej podają liczbę ponad 110 tysięcy dzieci, których rodzice wyjechali za granicę.

Badacz problematyki eurosieroctwa w Polsce, B. Walczak, stwierdza, że w latach 2005–2008 rozłąka wynikająca z wyjazdów zarobkowych co najmniej jednego rodzica dotyczyła od 25,9% do 29,3% uczniów w przedziale wiekowym 9–18 lat¹². Ogółem łączna liczba uczniów oddzielonych od matki na dłużej niż dwa miesiące mieści się w przedziale od 132 do 257 tysięcy, od ojca – od 467 do 682 tysięcy. Większość migracji z tych przedziałów nie przekracza okresu pół roku. Szacowana liczba uczniów rozłączonych z ojcem na dłużej niż jeden rok wynosi od 94 do 154 tysięcy, z matką – od 12 do 40 tysięcy. Migracje obojga rodziców stanowią 22% ogółu migracji rodzicielskich, ale w dominującej większości mają charakter przemienny¹³.

Natomiast z informacji uzyskanych z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w 2008 roku wynika, że w skali kraju 1299 dzieci (1% podopiecznych instytucji opiekuńczo-wychowawczych) zostało umieszczonych w pieczy zastępczej z powodu wyjazdów zarobkowych rodziców, z tego 1014 w rodzinach zastępczych, a 285 w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i jest to nie więcej niż 1 przypadek na tysiąc migracji¹⁴.

Ogólnopolskie badania pod tytułem *Dziecko, rodzina i szkoła, wobec migracji rodzicielskich: 10 lat po akcesji do Unii Europejskiej*, przeprowadzone w 2014 roku, wskazują na zmianę sytuacji migracji, szczególnie po roku 2008 oraz 2014. Poszczególne województwa różnią się intensywnością wyjazdów. „W badaniach przeprowadzonych w 2008 roku regionami o największej mobilności były województwa: opolskie, zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie i podkarpackie. Obecnie ta struktura uległa zmianie i województwami o największym odpływie rodziców są kolejno: zachodniopomorskie, lubuskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie i wielkopolskie. Warto zwrócić uwagę, że odsetek uczniów, którzy w przeciągu trzech lat poprzedzających badanie doświadczyli migracji przynajmniej jednego rodzica pomiędzy 2008 a 2014 rokiem, zmniejszył się o 7 p.p.”¹⁵.

¹¹ Zjawisko eurosieroctwa w województwie opolskim. Raport z badań przeprowadzonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu, Opole 2008.

¹² B. Walczak, *Społeczne, edukacyjne i wychowawcze konsekwencje migracji rodziców i opiekunów prawnych uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych*, Warszawa 2008, https://www.researchgate.net/publication/266556814_Walczak_B_Spoeczne_educacyjne_i_wychowawcze_konsekwencje_migracji_rodzicow_i_opiekunow_prawnych_uczniow_szkol_podstawowych_gimnazjalnych_i_ponadgimnazjalnych_Warszawa_Pedagogium_in_Polish, s. 144 [1.07.2017].

¹³ B. Walczak, *Wychowawcze i edukacyjne konsekwencje „euromigracji” rodziców i opiekunów*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2008, nr 5, s. 15.

¹⁴ B. Walczak, *Społeczne, edukacyjne i wychowawcze...*, op. cit., s. 155.

¹⁵ *Dziecko, rodzina i szkoła wobec migracji rodzicielskich: 10 lat po akcesji do Unii Europejskiej*, red. B. Walczak, Warszawa 2014, s. 92.

Niestety żadna instytucja nie dysponuje precyzyjnymi danymi, które oddawałyby rzeczywisty obraz opisywanego problemu¹⁶. Informacje przedstawiane cyklicznie w analizach i raportach, na przykład przez Główny Urząd Statystyczny, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej czy Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz instytucje badawcze, pozwalają jedynie sformułować bardzo ostrożne oceny związane z występowaniem eurosieroctwa w Polsce¹⁷.

3. Struktura opieki i sytuacja prawna eurosierot na podstawie dostępnych badań nad zjawiskiem eurosieroctwa w Polsce

Najczęściej wybieraną strategią wyjazdów migracyjnych są wyjazdy krótkotrwałe (do dwóch miesięcy). Na rozłękę przekraczającą jeden rok zdecydowało się 11,7% spośród migrujących matek i 19,7% ojców. Tak długotrwałej rozłęki doświadczyło 3,2% ogółu uczniów¹⁸. Siedem na dziesięć migracji rodzicielskich to wyjazd samego ojca (opiekuna), 14,8% to migracja matki, 17,2% to migracja obydwojga, w $\frac{2}{3}$ przypadków o charakterze naprzemiennym¹⁹.

„Jeśli pozostająca w kraju matka (bądź ojciec) wykonuje obowiązki opiekuńcze wobec dziecka i samodzielnie sprawuje władzę rodzicielską, nie ma potrzeby ustanowienia formalnej opieki rodzicowi/osobie. Szkoła udziela wszystkich informacji o dziecku bez udziału drugiego rodzica. Sytuacja radykalnie się komplikuje, jeżeli za granicę wyjeżdżają oboje rodzice albo ten, któremu przysługuje wyłącznie władza rodzicielska”²⁰. Przekazanie opieki faktycznej na przykład dziadkom nie daje im formalnych praw do decydowania o dziecku w ważnych sprawach, dotyczących zdrowia czy szkoły. „Wyjazd za granicę i pozostawienie dziecka u kogoś z rodziny, bez zawieszenia władzy rodzicielskiej i ustanowienia opiekuna prawnego, nie zwalnia rodziców z odpowiedzialności za wykonywanie obowiązku szkolnego przez ich syna czy córkę, może być potraktowane jako zaniedbanie obowiązków wobec dziecka”²¹.

„Jedyną możliwością w prawie polskim rozwiązania takiej sytuacji jest zwrócenie się do sądu o zawieszenie rodzicom władzy rodzicielskiej ze względu na przemijającą przeszkodę i ustanowienie przez sąd opiekuna prawnego dziecka”²². Sąd, ustanawiając opiekuna, bierze pod uwagę przede wszystkim osoby wskazane przez rodziców, a w dalszej kolejności krewnych i inne osoby bliskie dziecku i rodzinie (art. 149. *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*). „Formy opieki nad dziećmi w prawie polskim są następujące:

¹⁶ B. Walczak, *Migracje rodzicielskie...*, op. cit., s.7–19.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ *Dziecko, rodzina i szkoła...*, op. cit., s. 91.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ A. Zielińska, *Szkoła wobec wyjazdów do pracy za granicę rodziców małoletnich uczniów. Aspekty prawne*, [w:] *Szkoła wobec mobilności zawodowej rodziców i opiekunów*, red. E. Kozdrowicz, B. Walczak, Warszawa 2008, s. 60.

²¹ Ibidem, s. 63.

²² Ibidem, s. 60.

- opieka jest to orzeczenie wydane przez sąd, na mocy którego zostaje ustanowiony opiekun dziecka, m.in. z następujących przyczyn: osierocenia lub ubezwłasnowolnienia rodziców. Opieka może być wyłącznie sprawowana przez osobę posiadającą całkowitą zdolność do podejmowania czynności prawnych;
- kuratela jest to nadzór orzeczony przez sąd, któremu podlega człowiek niezdolny do podejmowania działań prawnych lub osoba nieobecna, a także jej majątek;
- przysposobienie (adopcja): jest to przyjęcie do grona rodziny na podstawie wyroku sądu osoby niepełnoletniej (obcej/krewnej/powinowatej). Wraz z wydaniem takiego orzeczenia między osobą przysposobioną a osobami przysposabiającymi zaczynają obowiązywać prawa i obowiązki identyczne, jak między biologicznymi rodzicami i dziećmi. Istnieje przysposobienie całkowite lub pełne;
- prawa rodzicielskie: jest to całość obowiązków oraz praw należących do rodziców. Ich wypełnianie powinno być prowadzone zgodnie z dobrem dziecka, a także interesem społecznym. Rodzice są ustawowymi reprezentantami dziecka;
- ograniczenie praw rodzicielskich: jest wydawane, gdy istnieje zagrożenie dla dobra dziecka;
- zawieszenie praw rodzicielskich: jest ono wydawane w przypadku istnienia czasowej przeszkody w prawidłowym sprawowaniu władzy rodzicielskiej, chociażby w sytuacji poważnej choroby rodziców;
- pozbawienie praw rodzicielskich: sąd może pozbawić jednego lub oboje rodziców, jednocześnie wydając w wyroku decyzję o umieszczeniu nieletniego w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej²³.

Sprawa komplikuje się, gdy oboje rodzice wyjeżdżają za granicę lub kiedy samotnie wychowujący rodzic zamierza wyjechać za granicę, a dziecko pozostawić w kraju pod opieką babci, cioci, znajomej, sąsiadki i tym podobne. Wówczas osoba, pod której opieką pozostaje dziecko, zwana jest opiekunem faktycznym, który nie ma prawa opieki nad dzieckiem. Takie prawo przysługuje jedynie rodzicowi (któremu nie odebrano praw rodzicielskich) lub osobie, której sąd takie prawo przyznał. Wynika z tego jednoznacznie, że babcia, ciocia czy sąsiadka nie mają prawa w sprawie dziecka ustanawiać kwestii wiążących, takich jak wyjazd na wycieczkę klasową, wykonanie zabiegu i tak dalej²⁴. To powoduje, że dziecko często nie może korzystać z praw i przywilejów mu przysługujących – z powodu nieregulowanej sytuacji prawnej (brak opiekuna prawnego w kraju, pod którego opieką pozostaje dziecko²⁵).

„Istnieją następujące możliwości uregulowania sytuacji prawnej dziecka:

- złożenie przez rodzica, zanim wyjedzie za granicę, wniosku do sądu o przeniesienie na czas wyjazdu opieki prawnej nad dzieckiem na wskazaną osobę pełnoletnią (babcię, ciocię, starsze rodzeństwo);

²³ L. Winogrodzka, *Rodziny zastępcze i ich dzieci*, Lublin 2007, s.12.

²⁴ S. Kozak, *Patologie eurosieroctwa...*, op. cit., s. 115.

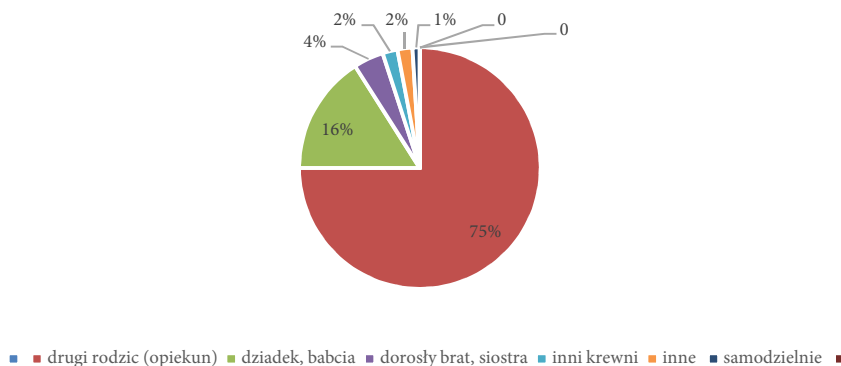
²⁵ Ibidem.

- złożenie wniosku do sądu przez osobę, która jest faktycznym opiekunem dziecka, o ustanowienie jej opiekunem prawnym dziecka na czas wyjazdu rodzica/rodziców za granicę;
- podanie przez rodzica wyjeżdżającego lub przebywającego za granicą adresu doręczeń w kraju²⁶.

„W przypadku kiedy w szkole istnieje konieczność podjęcia przez rodzica decyzji dotyczącej dziecka (zagrożenie dobra dziecka w jakiegokolwiek sferze: dydaktycznej, zdrowotnej, wychowawczej) i nie będzie możliwości skontaktowania się z nim, bo będzie przebywał za granicą, a uzyskane dane będą świadczyły o nieuregulowanej sytuacji prawnej dziecka, wówczas szkoła ma prawny obowiązek poinformować o zaistniałej sytuacji właściwy dla miejsca zamieszkania dziecka Sąd Rejonowy, Wydział Rodzinny i Nieletnich²⁷”.

„W praktyce bardzo często wyjeżdżający za granicę rodzice nie występują do sądu o ustanowienie opieki dla dziecka na czas ich nieobecności. Taka sytuacja niesie konsekwencje również dla szkół²⁸. W większości przypadków migracji pojedynczej opiekunem dziecka pozostaje drugi rodzic²⁹”.

Wykres 1. Struktura opieki w przypadku migracji pojedynczej

Źródło: B. Walczak, *Wychowawcze i edukacyjne konsekwencje...*, op. cit., s. 17.

W sytuacji wyjazdu jednego rodzica opiekę nad pozostawionym dzieckiem w większości przypadków sprawuje drugi rodzic (75%) oraz dziadkowie (16%). Pozostałe osoby włączone w funkcje opiekuńcze to starsze rodzeństwo, krewni, sąsiedzi, inne osoby.

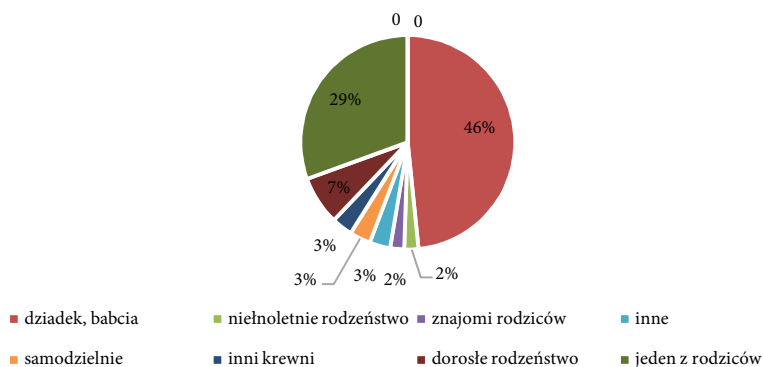
²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem, s. 115: „Wynika to bezpośrednio z art. 109. Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego, którego treść brzmi: »Jeśli dobro dziecka jest zagrożone, sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia.«”.

²⁸ A. Zielińska, *Szkoła wobec wyjazdów...*, op. cit., s. 60.

²⁹ B. Walczak, *Wychowawcze i edukacyjne konsekwencje...*, op. cit., s. 21–26.

Wykres 2. Struktura opieki w przypadku migracji podwójnej

Źródło: Ibudem.

Gdy wyjeżdżają oboje rodzice, opiekę nad dzieckiem sprawują dziadkowie (46%) oraz niepełnoletnie rodzeństwo (29%) lub rodzeństwo pełnoletnie (7%). Pozostałe osoby, które pełnią funkcję opiekunów, to: znajomi rodziny, samodzielnie, inni (2%–3%). Migracja podwójna charakteryzuje się znacznie większym ryzykiem braku poczucia stabilności emocjonalnej u dzieci; jest ona też znacznie bardziej niekorzystna dla dziecka niż migracja pojedyncza³⁰.

4. Metodologia i opis grupy badawczej

W badaniu przeprowadzonym od lutego do kwietnia 2014 roku wzięły udział dwie grupy opiekunów zewnętrznych: pracownicy socjalni oraz nauczyciele. Większość przedstawicieli obu tych grup miała ponad dziesięć lat doświadczenia w pracy zawodowej. Dobór próby był celowy, zastosowano przede wszystkim metodę kuli śnieżnej. Starano się jednakże różnicować ważne z punktu widzenia analiz zmienne demograficzne, takie jak: wielkość miejscowości zamieszkania, płeć, wiek, status zawodowy i stopień pokrewieństwa (w przypadku opiekuna dziecka).

³⁰ Ibidem.

Tabela 1a. Respondenci – charakterystyka badanej grupy

Kategoria	Respondenci	
	pracownicy socjalni	nauczyciele
Liczba respondentów	N-21	N-10
pleć respondentów	K/N-20 M/N-1	K/N-8 M/N-2
wiek respondentów	Od 29 lat do 57 lat	od 32 lat do 56 lat
staż pracy respondentów	Od 3 lat do 28 lat	Od 6 lat do 29 lat
miejsce pracy respondentów	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej N-12 Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej N-5 Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie N-2 Ośrodek Pomocy Społecznej N-2	szkoła/stanowisko: dyrektor N-1 nauczyciel mianowany N-5 nauczyciel kontraktowy N-1 nauczyciel dyplomowany N-3
miejsce zamieszkania respondentów	osoby z dużego miasta N-9 osoby z średniego miasta N-6 osoby z małego miasta N-3 osoby ze wsi N-3	osoby z dużego miasta N-3 osoby ze średniego miasta N-3 osoby z małego miasta N-3 osoby ze wsi N-1
inne		dziennik elektroniczny szkoły nie posiadają dziennika elektronicznego N-4 szkoły posiadają dziennik elektroniczny N-6

Źródło: opracowanie własne.

W celu dotarcia do odpowiednich kategorii respondentów zaangażowani zostali wyszkoleni rekruterzy, których zadaniem było skontaktowanie się na przykład z Ośrodkiem Pomocy Społecznej czy szkołą i uzyskanie zgody przedstawicieli na wzięcie udziału w badaniu. Najwięcej trudności sprawiło uzyskanie zgody opiekunów na przeprowadzenie wywiadu z dzieckiem.

Tabela 1b. Charakterystyka próby badawczej

Typ respondentów	Liczba wywiadów	Charakterystyka demograficzna
dzieci z rodzin transnarodowych	28	15 dziewczynek i 13 chłopców wiek: 9–18 lat, średnia wieku: 14 lat miejsce zamieszkania: wieś (10 osób), małe i średnie miasto (12 osób), duże miasto (6 osób)
opiekunowie dzieci	10	7 mężczyzn i 3 kobiety wiek: od 35 do 71 lat głównie ojcowie (6 przypadków) większość respondentów pracowała (7 przypadków), pozostali to emeryci (3 przypadki) opiekunowie mieli pod swoją opieką najczęściej 1 dziecko (8 przypadków) okres przebywania za granicą kobiet wahał się od 3 miesięcy do 7 lat.

Źródło: opracowanie własne.

Wśród badanych dzieci w 15 przypadkach za granicą przebywała matka dziecka. Opiekę w Polsce sprawowali nad nim najczęściej dziadkowie (5 przypadków) lub ojciec przy wsparciu dziadków (5 rodzin), rzadziej sam ojciec (4 rodziny) oraz wujek z pomocą dziadków (1 rodzina). W 12 przypadkach migrantem był ojciec badanych. Podczas jego nieobecności opiekę nad dziećmi najczęściej sprawowała matka z pomocą dziadków (7 rodzin), matka (4 rodziny) oraz sami dziadkowie (1 rodzina). W jednym przypadku za granicę wyjeżdżało sezonowo dwoje rodziców, a w tym czasie opiekę nad dzieckiem przejmowali dziadkowie. Można zatem zauważyć bardzo znaczący udział dziadków (18 rodzin) w sprawowaniu opieki nad dzieckiem – samodzielnie lub jako osoby wspierające.

Wielkość i skala migracji występującej na terenie pracy oraz zamieszkania badanych to przede wszystkim Wyspy Brytyjskie, a także Skandynawia i państwa Europy Zachodniej – na przykład Holandia i Belgia; od kilku lat można zaobserwować wzmożony ruch migracyjny do Niemiec. Kraje wyjazdów to Niemcy, Norwegia, Holandia, Anglia, Irlandia, Włochy, Austria, Belgia. Zdecydowaną większą część stanowią wyjazdy mężczyzn.

5. Informacje na temat dzieci migrantów w szkole

W szkołach nie są prowadzone żadne statystyki dotyczące tego, czy członkowie rodziny migrują, jednakże nauczyciele wskazują, że nawet 20–30 uczniów w szkole ma rodziców za granicą. W jednej ze szkół najwyższy wskaźnik w klasie to 5 uczniów, którzy pochodzą z rodzin migracyjnych. Ważne jest to, że nauczyciele sami zauważają potrzebę monitorowania zjawiska eurosieroctwa na terenie ich placówki, lecz takie działania nie są podejmowane. „Hmmm... Wie pani, szkoła nie ma obowiązku monitorowania takiego zjawiska. A może właśnie powinna? Ale każdy wychowawca wie, co robią rodzice dzieci.

Te migracje jednak występują. Dajmy na to, mhhmm... tak, ja wiem... na 20 uczniów w klasie to nawet z 5–6 będzie miało rodzica wyjeżdżającego” (N-4). Nauczyciele sami na podstawie obserwacji i wywiadów zdobywają informację, w jakiej sytuacji znalazło się dziecko.

Nauczyciele są zorientowani, kto sprawuje faktyczną opiekę nad dzieckiem: drugi rodzic, dziadkowie, starsze rodzeństwo, dalsza rodzina, sąsiedzi. Na pytanie, od kogo nauczyciele dowiadują się o wyjeździe rodziców dziecka, pojawiają się kolejno takie wypowiedzi:

- na zebraniach, wywiadówkach;
- od dzieci – poskarżyły się;
- bezpośrednio od rodziców;
- od pedagoga szkolnego.

Ważne są też opinie nauczycieli o kontaktach z opiekunami uczniów. W kontakcie opiekuna ze szkołą można wyróżnić częstotliwości spotkań:

- stały kontakt;
- raczej rzadko się kontaktują;
- tylko na wezwanie, na przykład podczas wywiadówki.

Jak pokazują wyniki badań, nauczyciele mają kontakt z opiekunami, ale raczej wynika to z obowiązku. Stały kontakt wskazało tylko 3 z nich. W większości nauczyciele preferują osobiste spotkania z opiekunem. Zaangażowanie osób zajmujących się dziećmi w życie szkoły jest różne: od zdecydowanego zaangażowania po brak jakichkolwiek form współpracy. Świadczą o tym następujące wypowiedzi nauczycieli: „Nie, nie. Przecież to dorosli ludzie prawie, gdzie oni tu z rodzicami będą?” oraz postawy opiekunów angażujących się w życie szkoły, na przykład: „Zauważyłam, że dziadkowie bardziej angażują się w życie szkoły aniżeli rodzice, myślę, że wynika to z tego, że mają więcej czasu”. Ponadto nauczyciele nie zauważyli, żeby liczba kontaktów ze szkołą zwiększyła się po wyjeździe rodziców/rodzica.

Ważnym aspektem w czasach feminizacji migracji są kontakty szkoły z ojcem, który pozostał w kraju z dziećmi. Nauczyciele nie uważają, żeby w związku z wyjazdem matki kontakt z ojcem, który pozostał w kraju, był utrudniony: „Nie. Ojcowie czasami nawet bardziej się starają, gdy zostają z dziećmi. Może te dzieci nie są najpiękniej ubrane, uczesane, ale emocjonalnie są bardzo zadbane, jeśli tak można powiedzieć. Ojcowie potrafią być bardzo troskliwi” (N-7.). Stereotyp ojca, który nie interesuje się losem dziecka, może być nieprawdziwy i krzywdzący.

6. Nauczyciele o problemach eurosierot

6.1. Edukacja

Omawiane wyniki wskazują, że nauczyciele nie widzą u dzieci, których rodzice wyjechali za granicę do pracy, zwiększonych problemów szkolnych w nauce w porównaniu z pozostałymi dziećmi. Według dydaktyków trudno jednoznacznie stwierdzić, czy wyjazd matki/ojca wpłynął radykalnie na otrzymywanie gorszych ocen niż przed wyjazdem. Nauczyciele wymieniali głównie kwestię braku kontroli ze strony rodziców. Szczególnie podkreślano rolę wyjeżdżającej matki. Wyjazd matki bardziej niż wyjazd ojca wiązany był z pogorszeniem się ocen uczniów. To wskazuje, że rola matki w domu oraz jej troska o wychowanie dziecka jest nadal silna; matka jest dla dzieci autorytetem, osobą, która sprawuje pieczę nad wykształceniem. Ważny jest wniosek nauczycieli, którzy patrzą na proces kształcenia dziecka i jego pobytu w szkole całościowo, nie tylko w okresie wyjazdu matki czy ojca. Dlatego w niektórych wypowiedziach podkreślano, że wyniki w nauce nie zmieniły się w stosunku do tych sprzed wyjazdu – jeśli dziecko miało problemy w nauce, miało je również w trakcie obecności rodzica/rodziców. Zdarzają się sytuacje, gdy te trudności są większe, bo nie ma kto pomóc w odrobieniu lekcji. „Myszę, że w sporadycznych przypadkach tak może się zdarzyć, szczególnie jeżeli dziecko lekcje odrabia zupełnie samo, bo dziadkowie nie są w stanie pomóc...” (N-2).

Można stwierdzić, że dzieci migrantów nie mają większych problemów w nauce i edukacji niż pozostałe dzieci.

6.2. Wychowanie dziecka

Pedagodzy szkolni oraz nauczyciele najlepiej wiedzą, jak zmieniło się zachowanie dziecka w trakcie wyjazdu matki czy ojca. Większość czasu dziecko przebywa w szkole (około 6–8 godzin dziennie), co pozwala na obserwację jego zachowania i zwrócenie szczególnej uwagi na ewentualną zmianę. Na pytanie, czy nauczyciele mają problemy wychowawcze z uczniem, którego rodzice wyjechali za granicę, odpowiedzi rozkładają się prawie równomiernie:

- pięciu nauczycieli wskazało, że nie ma problemów z uczniami, którzy są eurosierotami;
- czterech nauczycieli wskazało, że mają problemy wychowawcze z tymi uczniami;
- jeden nauczyciel wskazał, że ma z nimi takie same problemy wychowawcze, jak z innymi dziećmi: „Miałam problemy wychowawcze z takimi uczniami, ale również miałam takie problemy z uczniami będącymi pod opieką obojga rodziców, więc, czy to jest przyczyna? Czy może raczej kwestia wcześniejszego wychowania?” (N-2);
- jeden nauczyciel wskazał, że uczeń miał kuratora.

Niestety nauczycielom brakuje wiedzy o tym, czy problemy te są wynikiem migracji rodziców. „Być może, ale to pewnie są jakieś badania na ten temat. Ja nie mam takiej wiedzy” (N-5); „Hmmm... to możliwe, ale nie wiem, czybym się pod tym podpisał ot tak” (N-6). Jeśli tak, to migracja tylko je nasiliła, ale nie jest bezpośrednią przyczyną problemów dziecka z wychowaniem. Zdecydowanie wszyscy nauczyciele (N-10) stwierdzają, że wyjazd matki w większym stopniu wpływa na problemy wychowawcze niż wyjazd ojca; szczególnie jest to ważne w przypadku dzieci z młodszych klas.

Tabela 2. Problemy wychowawcze uczniów w opiniach nauczycieli

Lp.	Obszar problemowy	Szczegółowe problemy, które wskazali nauczyciele
1.	frekwencja szkolna	– wagarowanie – zmniejsza się frekwencja
2.	przeszkadzanie na lekcji	– nie bardziej niż inni uczniowie – każde dziecko czasem przeszkadza
3.	apatia, bierność, zamknięcie w sobie, wycofanie	– tak
4.	agresja wobec kolegów	– brak
5.	agresja wobec nauczycieli	– brak
6.	zachowania patologiczne (palenie papierosów, alkohol, kradzieże, branie narkotyków)	– palenie papierosów – jeśli tak, to nie częściej niż u innych dzieci

Źródło: opracowanie własne.

Zdaniem nauczycieli dzieci z rodzin migracyjnych nie wyróżniają się gorszym zachowaniem od pozostałych uczniów w szkole. W badaniach pytano o takie problemy, jak: frekwencja szkolna, przeszkadzanie na lekcji, apatia – bierność, agresja wobec kolegów, agresja wobec nauczycieli, zachowania patologiczne. Każdy z nauczycieli podkreślał, że problemy wychowawcze występują tu tak jak u innych uczniów. Postawy i zachowania eurosierot nie odbiegają znacznie od reszty rówieśników.

Motywacja uczniów-eurosierot w inicjatywy szkolne jest różna. Nie angażują się, ale pozostali uczniowie też nie wykazują inicjatywy do działania. Jest to brak systematycznego zaangażowania, taki jak u innych. Jak stwierdzają nauczyciele, efektem eurosieroctwa i braku opieki głównie jest wagarowanie, opuszczanie się dzieci w nauce oraz przyjmowanie używek, na przykład papierosów. Ponadto nauczyciele wskazali dwa pozytywne aspekty wyjazdów migracyjnych rodziców: poprawa komfortu życia oraz pojawienie się środków finansowych w sytuacji, gdy w rodzinie były konflikty i na przykład ojciec, nadużywający alkoholu, wyjechał.

W większym stopniu niż nauczyciele na problemy emocjonalne dzieci z rodzin migracyjnych zwrócili uwagę pracownicy socjalni.

Tabela 3. Problemy z dzieckiem w opiniach pracowników socjalnych

Lp.	Problemy eurosierot	
	problemy	szczegółowe opisanie problemu
1.	emocjonalne	tęsknota brak koncentracji niska samoocena roztargnienie drażliwość zamknięcie w sobie depresja agresja
2.	szkolne	nieprzygotowanie do zajęć absencja na zajęciach obniżenie wyników w nauce brak motywacji do nauki
3.	wychowawcze	luźniejszy stosunek do zajęć niezdyscyplinowanie zachowania agresywne w stosunku do kolegów okłamywanie
4.	sięganie po używki	nadużywanie alkoholu

Źródło: opracowanie własne.

Pozostałe problemy należą do grupy czynników zewnętrznych i wchodzą w zakres współpracy z innymi instytucjami: nieuregulowane sprawy prawne o ustanowieniu opieki, nadmierna biurokracja, brak przepisów prawnych, opieszałość sądów i decyzji. Ważne jest utrudnienie w postaci niechęci współpracy ze strony rodziców czy opiekunów.

7. Relacje dziecka z otoczeniem

Relacje eurosierot z innymi uczniami nie budzą niepokoju u nauczycieli. Większość pedagogów wskazywała, że wyjazd rodziców zdecydowanie wpłynął na relację dzieci z kolegami. Wymieniano dwie skrajne postawy: dziecko izoluje się od otoczenia lub przeciwnie, szuka aprobaty w grupie. Czasami pojawiają się konflikty typowe dla środowisk szkolnych. Jedna z wypowiedzi: „Konflikty zawsze się pojawiają między dziećmi. Jakoś nie zauważyłam, żeby to dzieci migrantów je wszczynały częściej niż inne dzieci. Nie, no chyba tak nie jest” (N-7). Konflikty w szkole pojawiają się zawsze i nie ma na to wpływu migracja. Żaden z nauczycieli nie zauważył zmiany stosunku innych uczniów do eurosierot: „Chyba nie. Nie zauważam takiego związku” (N-1).

Z większości wypowiedzi wynika, że nauczyciele nie zauważyli, by w stosunku do nich zachowanie dzieci-eurosierot się zmieniło. Z grupy dziesięciu badanych tylko trzy osoby wskazały na negatywne zachowanie uczniów. Nauczyciele w takich wypadkach sta-

rają się pomóc dziecku i interweniować: „Jeśli sprawia problemy – są rozmowy z pedagogiem szkolnym, jest interwencja, kontakty z opiekunami” (N-3). Podkreślano też bliższą relację oraz zacieśnienie więzi dziecka z opiekunem pozostającym w kraju: „Dziecko bardziej przykleja się do obecnego rodzica ze względu na strach przed osamotnieniem” (N-2); „Wydaje mi się, że dziecko takie zawiązuje wtedy bliższą więź z rodzicem, który pozostał i opiekuje się nim” (N-1).

8. Pomoc pozainstytucjonalna w opiniach nauczycieli i pracowników socjalnych

Na pytanie, czy uczniowie migrujących rodziców zwracają się w poszukiwaniu pomocy do instytucji pozaszkolnych, nauczyciele stwierdzali, że nie mają takiej wiedzy. Tylko jeden wspomniał o pomocy ze strony asystentów rodziny: „Na pewno jest pomoc jakichś asystentów rodziny czy innych pracowników socjalnych, może pomoc z kościoła, jakiś psycholog, w zależności od tego, jakiej pomocy potrzebuje rodzina” (N-3). Czy szkoła powinna uzyskać pomoc w pracy z uczniami migrujących rodziców? Zdecydowanie pojawiają się opinie twierdzące: „Tak, ale w pracy z uczniami, którzy ogólnie potrzebują tej pomocy, nie tylko ze względu na migrację. Od państwa. Współpraca z pomocą społeczną, urzędem miasta czy gminy, poradniami psychologicznymi, taka sieć współpracy. Takie dziecko miałoby kompleksową pomoc, teraz jest taka szczątkowa” (N-7).

Pracownicy socjalni wskazują na konieczność zmian w organizacji opieki nad eurosierotami, tak aby była ona skuteczniejsza. Proponowane zmiany pokazuje tabela 4.

Tabela 4. Proponowane przez pracowników socjalnych zmiany w różnych instytucjach, aby opieka nad eurosierotami była skuteczniejsza

Institucja	Proponowane zmiany
pomoc prawników – prokuratury i sądy	<ul style="list-style-type: none"> – zmiana przepisów prawnych – ograniczenie lub odebranie władzy rodzicielskiej – przyspieszenie procedur sądowych
pomoc pedagogów	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększenie ilości ośrodków szkłonowychowawczych i pedagogów w szkołach – szerszy zakres współpracy z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi
pomoc psychologów	<ul style="list-style-type: none"> – kompleksowa diagnoza zaburzeń – szerszy zakres współpracy z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi – opracowanie form pracy z dzieckiem
instytucje badawcze	<ul style="list-style-type: none"> – stały monitoring zjawiska – edukacja rodziców i nauczycieli z problematyki migracji
ogólnie	<ul style="list-style-type: none"> – zmniejszenie biurokracji

Źródło: opracowanie własne.

Dobro dzieci jest nadrzędnym i wspólnym celem – nie tylko placówek szkolnych czy instytucji pomocy rodzinie. Szeroko pojęte otoczenie społeczne i instytucje powinny włączyć się w program pomocy dzieciom z rodzin migracyjnych. Szczegółowa diagnoza dokonana przez pracowników socjalnych i nauczycieli pokazuje, że to wsparcie powinno przebiegać na dwóch płaszczyznach:

- bezpośrednia pomoc dziecku;
- pośrednia pomoc dziecku poprzez zmianę i usprawnienie procedur oraz przepisów prawnych.

Zmiana taka jest niemożliwa bez kompleksowej diagnozy zjawiska pod względem ilościowym (skali występowania) oraz pogłębienia wiedzy na temat migracji. „Monitorowanie zjawiska pomoże szybciej reagować i być może uchroni te dzieciaki od następstw porzucenia, bo wyjazd rodzica jest porzuceniem!” (N-PS-4); „Wyodrębnić komórkę do walki z eurosieroctwem. Ująć jakoś szerzej ten problem, bo, że jest on znaczny, to wszyscy wiemy” (N-PS-5).

Niestety pracownicy socjalni negatywnie oceniają współpracę ze szkołą. Jak pokazały badania, nie jest ona dobrze przygotowana do wyzwań stawianych w sytuacji migracji. Stąd można wysunąć wnioski dla nauczycieli:

- należy dążyć do stworzenia systemu zbierania informacji, dzielenia się nimi i monitorowania wiedzy o sytuacji życiowej uczniów – we współpracy z innymi pracownikami szkoły;
- należy poznawać (szczególnie dotyczy to wychowawców) szkolną i rodzinną sytuację uczniów oraz motywować rodziny do współpracy ze szkołą;
- należy gromadzić wiedzę merytoryczną na temat migracji i całościowego spojrzenia na sytuację dziecka z rodziny migracyjnej.

Tabela 5. Udział szkoły we wsparciu eurosierot – w opinii pracowników socjalnych

Lp.	Wypowiedzi pracowników socjalnych
1.	„Mały”.
2.	„Mały”.
3.	„Pierwszy kontakt z dzieckiem, a więc najważniejsza rola w zdiagnozowaniu problemu i wdrożeniu dalszych działań”.
4.	„Szkoły wiedzą więcej niż instytucje pomocowe, bo dziecko zwierzy się swojej pani, a czy szkoła coś z tym robi?” – „Nie wiem”.
5.	„Żaden”.
6.	„Niewielki, rzadko kiedy szkoła przekazuje nam sygnały, że coś jest nie tak z jakimś dzieckiem”.
7.	„Żaden”.
8.	„Żaden”.
9.	„Żaden”.
10.	„Żaden”.

11.	„Brak udziału”.
12.	„Opieka pedagogiczna i psychologiczna w razie potrzeby”.
13.	„Nie wiem”.
14.	„Mały”.
15.	„Utrzymuję kontakt z opiekunami”.
16.	„Nie biorą udziału”.
17.	„Nie”.
18.	„Przede wszystkim pomoc ze strony wychowawcy, pedagoga, psychologa”.
19.	„Nie wiem, niestety”.
20.	„Nie zauważyłam, by szkoły pomagały tym rodzinom:.
21.	„Pomoc pedagoga szkolnego, wsparcie psychiczne innych dzieci i nauczycieli”.

Źródło: opracowanie własne.

Z przedstawionych wypowiedzi jednoznacznie wynika, że pracownicy socjalni krytycznie oceniają zaangażowanie szkoły w udzielanie pomocy dzieciom. Ta grupa zawodowa wraz z nauczycielami należy do tych opiekunów zewnętrznych, których wzajemna współpraca na rzecz dzieci z rodzin migracyjnych powinna być największa.

W warunkach wzrostu migracji w Polsce służby społeczne, na przykład pracownicy socjalni i nauczyciele, również wymagają zmiany w zakresie pracy z rodzinami transnarodowymi. To ludzie, którzy najbardziej znają środowisko lokalne swoich podopiecznych, ich relacje z opiekunami, problemy rodzinne, materialne i emocjonalne. Jak sami mówią, pełnią często rolę psychologów, pedagogów, czuwają nad formalnymi kwestiami. Praca wymaga od nich wiedzy z różnych dziedzin i poświęcenia, często ponad formalny zakres obowiązków.

„Zjawisko eurosieroctwa jest dużym wyzwaniem dla służb publicznych, a szczególnie dla pracowników pomocy społecznej oraz nauczycieli. Ich zadania można określić:

- szkoła: wizyty w domach rodzinnych uczniów, wskazanie instytucji pomocowych, kontrolowanie obecności uczniów w szkole, rozmowy telefoniczne z rodzicami, współpraca z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi;
- pomoc pedagogów i psychologów: realizowana w szkołach, poradniach psychologiczno-pedagogicznych i placówkach opiekuńczo-wychowawczych – w zakresie diagnozy zaburzeń, wsparcia emocjonalnego dziecka i jego opiekunów;
- ośrodki pomocy społecznej, centra pomocy rodzinie: diagnoza środowiskowa, wsparcie materialne i mieszkaniowe;
- policja: reagowanie w sytuacjach łamania prawa, interwencje;
- pracownicy prokuratury, sądów: udzielanie porad prawnych, prowadzenie postępowań o ustanowienie opiekuna prawnego;
- kościół katolicki – pomoc materialna i duchowa³¹.

³¹ M. Jawna, A. Kaczmarek, *Emigracja zarobkowa rodziców...*, op. cit., s. 93.

Zakończenie

Migracje nie powodują podwyższenia skłonności do zachowań ryzykownych i dewiacyjnych u uczniów, których rodzice wyjechali za granicę. Jak pokazały badania, nauczyciele i pracownicy socjalni wskazują potrzebę pogłębienia rzetelnej wiedzy i informacji na temat zjawiska eurosieroctwa oraz możliwości form pomocy w tej sytuacji. Kolejnym krokiem jest wypracowanie zasad współpracy pomiędzy instytucjami, tak aby pomoc udzielana dzieciom i ich rodzinom była skuteczna i adekwatna do potrzeb. Udział różnych podmiotów we wspólnych dyskusjach i wypracowanie jednego programu działania wydaje się być pierwszym krokiem. Oczekiwania rodzin i dzieci są różne i zależą od wielu czynników zewnętrznych i wewnętrznych, na przykład: cel migracji rodziców, czas trwania, zasoby materialne rodziny, więzi w rodzinie. Ważne, aby podjąć dialog i usprawnić działania. To przedstawiciele placówek oświatowych, szkolnych, ośrodków pomocy społecznej i organizacji pozarządowych mogą wypracować wspólny model współpracy, który pozwoli również pogłębić komunikację i poszerzyć dotychczasową wiedzę. Ponadto istotne jest nawiązanie współpracy z rodzicami migrującymi i uświadomienie im, jak ważne jest ustalenie formalnych spraw przed wyjazdem za granicę. Takie interdyscyplinarne zespoły mogłyby stworzyć program kompleksowego wsparcia na rzecz dzieci z rodzin migrujących.

Bibliografia

- Braźniak J., „Eurosieroctwo” jako rezultat przemiany więzi rodzinnych, „Family Forum” 2013, nr 3.
- Danielewicz W., *Sytuacja życiowa dzieci w rodzinach migracyjnych*, Białystok – Warszawa 2006.
- Dziecko, rodzina i szkoła wobec migracji rodzicielskich: 10 lat po akcesji do Unii Europejskiej*, red. B. Walczak, Warszawa 2014.
- Informacje dla rodziców podejmujących pracę poza granicami kraju*, „Biuletyn Informacyjny Rzecznika Praw Dziecka” 2008, nr 1–2.
- Jawna M., Kaczmarek A., *Emigracja zarobkowa rodziców a problem eurosieroctwa*, „Ogrody Nauki i Sztuki” 2013, nr 3.
- Kopacz K., Czeladko R., *Pokolenie eurosierot*, „Rzeczpospolita” 2012, nr 2.
- Kozak S., *Patologie eurosieroctwa w Polsce. Skutki migracji zarobkowej dla dzieci i ich rodzin*, Warszawa 2010.
- Kozdrowicz E., *Psychopedagogiczne skutki rozłąki migracyjnej*, [w:] *Szkoła wobec mobilności zawodowej rodziców i opiekunów*, red. E. Kozdrowicz, B. Walczak, Warszawa 2008.
- Tynelski A., *Sytuacja dziecka w rodzinie migrującej w Polsce*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2010.
- Urbańska S., *Cała Polska liczy „eurosieroty”. Panika moralna i płęć w wykluczeniu oraz stygmatyzacji rodzin migrantów*, „Kultura i Społeczeństwo” 2010, nr 3.

- Walczak B., *Migracje rodzicielskie – skala zjawiska oraz jego wychowawcze i edukacyjne implikacje*, „Zeszyty Metodyczne” 2008, nr 8.
- Walczak B., *Spoleczne, edukacyjne i wychowawcze konsekwencje migracji rodziców i opiekunów prawnych uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych*, Warszawa 2008,
https://www.researchgate.net/publication/266556814_Walczak_B_Spoleczne_edukacyjne_i_wychowawcze_konsekwencje_migracji_rodzicow_i_opiekunow_prawnych_uczniow_szkol_podstawowych_gimnazjalnych_i_ponadgimnazjalnych_Warszawa_Pedagogium_in_Polish [1.07.2017].
- Walczak B., *Wychowawcze i edukacyjne konsekwencje „euromigracji” rodziców i opiekunów*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2008, nr 5.
- Winogrodzka L., *Rodziny zastępcze i ich dzieci*, Lublin 2007.
- Zielińska A., *Szkoła wobec wyjazdów do pracy za granicę rodziców małoletnich uczniów. Aspekty prawne*, [w:] *Szkoła wobec mobilności zawodowej rodziców i opiekunów*, red. E. Kozdrowicz, B. Walczak, Warszawa 2008.
- Zjawisko eurosieroctwa w województwie opolskim. Raport z badań przeprowadzonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu*, Opole 2008.

Marzena Sylwia Kruk

Sytuacja eurosierot w opiniach opiekunów zewnętrznych

Wzrastająca liczba migracji zarobkowych Polaków jest jedną z form reakcji na kryzys gospodarczy, jaki przechodzi Polska. Główne konsekwencje migracji dotyczą rodzin, szczególnie rozłąka dzieci z matkami, które pracują za granicą. Rodziny transnarodowe muszą przyjąć określoną formę funkcjonowania na odległość. Psychologiczne i społeczne skutki rozłąki rodzin oraz ich wpływ na dzieci to temat wielu badań z zakresu psychologii i pedagogiki, a także socjologii. Artykuł ma na celu przedstawienie rzeczywistych problemów oraz sytuacji eurosierot w opiniach nauczycieli i pracowników socjalnych, którzy w swojej pracy zawodowej mają kontakt z właśnie tą grupą. Ponadto przedstawiono proponowane rozwiązania, dzięki którym opieka nad eurosierotami w instytucjach publicznych, na przykład szkoły czy ośrodków pomocy rodzinie, powinna stać się skuteczniejsza.

Słowa kluczowe: eurosieroctwo, deficyt opieki, opiekunowie zewnętrzni: nauczyciele, pracownicy socjalni.

The situation of the Euro-orphans in opinions caregivers external

The increasing number of Polish economic migration is one form of response to the economic crisis which enters Poland. The main consequences of migration relate to families and especially the separation of children from their mothers, who are working abroad. Transnational families must adopt a specific form of the operation from a distance. Psychological and social consequences of the separation of families and their impact on children are the subject of many studies in psychology, pedagogy and sociology. The paper aims to provide real-world problems and situations Euro-orphans in the opinions of teachers and social workers who in their work come into contact with this group of children was known as Euro-orphans. There is also presented the solutions they propose to care was more effective than public institutions which are eg. school or family assistance centers. Article aims to present the results of the research project "Polish female migrants and their families – a study of care deficit".

Keywords: Euro-orphanhood, deficit care, teachers, social workers.

Translated by Marzena Sylwia Kruk